

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд и материали на Мая Иванова Гачева, докторант на самостоятелна подготовка към катедра Методика на обучението по биология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, професионално направление 1.3 Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по биология)

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ на тема:
“СЪДЪРЖАНИЕ НА БИОЛОГИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРСКАТА И В КАЛИФОРНИЙСКА ОБРАЗОВАТЕЛНА СИСТЕМА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ“

от проф. д-р Наташа Вълчева Цанова, Методика на обучението по биология,

научни ръководители: доц. д-р Надежда Райчева и доц. д-р Илиана Петкова

1. Общо представяне на материалите, биографични данни, структура и изложение на дисертационния труд

Докторантът Мая Гачева е представила необходимите материали надлежно подготвени и покриващи всички изисквания за защита на дисертационния труд. От 2015 г. е учител по природни науки и здравно образование в Американско Английска Академия, София, ЧСУЧП „Абрахам Линкълн“. Подготовката и професионалните ѝ умения в сферата на биологията са резултат от завършването на Биологически факултет, бакалавърска програма (специалност молекулярна биология) и магистърска програма по физиология на растенията, а в предметното поле на педагогиката – магистърска програма по педагогика (съвременни образователни технологии). Освен базисната ѝ подготовка по биология и педагогика, г-жа Гачева има и богат практически опит като учител в полето на изследването. Всичко това неминуемо се отразява и съдейства за доброто качество на дисертационния труд. Структурата на дисертационния труд е в съответствие с прецизно изведена методологична рамка за провеждане на едно сравнително педагогическо изследване. Общият обем на разработката е 176 страници в които са интегрирани 16 таблици и 37 фигури. Съдържанието е структурирано в увод, четири глави (методология на изследването, компетентностен подход – теоретични основания и практически измерения, теоретичен анализ на учебната документация, свързана с реализиране на концепцията за съдържание в процеса на обучение, анализ на резултати от оценяването на учениците), изводи, приноси, препоръки, заключение и приложение. Използваната литература включва 77 източника и 50 архивни документа и интернет източника. Резултати от теоретичният анализ в полето на изследването са публикувани в три статии, което ги прави достъпни за анализ и проследяване от заинтересовани потребители в сферата на сравнителното образование. От съдържанието на докторската работа, изведените обобщения и публикуваните резултати може да се приеме, че докторантката добре познава изследователската територия и е създавала продукт с широки възможности за трансфер на обобщения в педагогически изследвания по проблема.

2. Актуалност на изследователската тема и целесъобразност на поставените цели, задачи и методи на изследване

Актуалността на изследователската тема за мен е безспорна. Основанието за това твърдение е в контекста на идеята за единно европейско образователно пространство. Известно е, че образователните системи на

отделните държави са пряко отражение на икономическата, политическа и социална ситуация в тях и на културно-историческите традиции, което извежда на преден план и въпроса как дадена система се вписва в общите концепции за съвременно образование в европейските страни. Това поставя проблема за развитието на изследванията в сферата на сравнителното образование за извеждане и обобщения и общи постановки при спазване на културно-исторически традиции в образователната сфера на всяка една от страните. В този смисъл не случайно една от целите на сравнителното образование е усъвършенстване на изследванията в национален, регионален и световен план на образователни системи чрез разработване на теоретичните методологически и методически аспекти за извеждане на общи и специфични проблеми в образователните системи и намиране на припокриващи се територии.

В контекста на спомената цел на сравнителното образование в първата глава на дисертационния труд прецизно и в координация докторанта е формулирал обекта, предмета и целта на изследването от които и пряко произтичат поставените задачи. Релацията обект – предмет – цел – задачи е изключително прецизна, за което докторанта заслужава поздравления. Това е и илюстрация на познанията и уменията ѝ за извеждане на методологичната рамка на изследването, което от тук нататък е и своеобразен гарант за качеството на крайния продукт от изследването. Изследователските методи са правилно избрани, описани като същност, което осигурява и постигането на поставената цел и произтичащите от целта задачи.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В контекста на споменатата по-горе релация, след критичен анализ на състоянието на образователната система в България в увода са изведени и основните проблеми в смисъла на изследването, които са и аргументи за избора на темата от докторанта. Сред аргументите специално внимание е отделено на мястото на биологичното образование в съдържанието на образованието у нас и значението му за цялостното развитие на учениковата личност. На този фон е направена кратка характеристика на спецификата на обучението, средата, средствата и обучаващите субекти на Американско Английска Академия в София. В първа глава (Методология на изследването) докторантът представя спецификата на смесеното изследване (с преобладаване на качествените характеристики), и произтичащият от това избор на теоретичния анализ и синтез като водещ метод в изследването. Освен прецизно формулираните основни методологически категории за изследването тук искам специално да отбележа съдържанието и обобщенията в изведените основни етапи на изследването. Методологическият етап е визуализиран с фигура (стр. 14), която илюстрира спецификата на отделните критерии за сравнение и взаимоотношенията между нивата на сравнение (концептуално, структурно и съдържателно). Описаните и визуализирани три нива на сравнение детерминират от тук нататък както структурата на разработката, така и територията на сравнение за всяка една от нейните части. Това изпълва със съдържание както практико-приложната, така и съдържателната част на общологическия прием сравнение. Като цяло се оформя методологическата рамка на изследването, която според мен е един от съществението приноси на разработката.

Теоретичните основания и практическите измерения на компетентностния подход са представени във втора глава на дисертационния труд. В резултат на теоретичен анализ на литературни източници са представени няколко акцента с пряко значение за изследването – същност на понятията компетентност и

компетенция (а от тук и определение на избрания подход), методическа компетентност и различните видове класически компетентности на учителя от различните равнища, взаимоотношенията между компетентности и образование, мястото и значението на компетентностите на учителя в контекста на Европейската рамка на ключовите компетентности и нормативната рамка за управление на образователната система у нас. Всичко това прави тази част от главата цялостна с прецизни взаимоотношения между част и цяло по проблема.

Втората част от същата глава е посветена на съдържанието на обучението като основен конструкт в критериите за сравнение. Мястото на този конструкт в дидактическата проблематика е визуализирано в схема (стр. 23) като основни въпроси и съответна декомпозиция на споменатия критерий за сравнение. Коректно и обективно е изведено общо и различно между понятията съдържание на образованието, съдържание на обучението, процес на обучението, тяхното представяне в нормативната рамка и взаимоотношенията между тях (схема на стр. 26).

Следващата декомпозиция на споменатите критерии за сравнение е представена в третата част на втора глава. Теоретичният анализ е построен в релацията „**учебен план – ДОС за учебно съдържание – учебни програми**“ в българската и американската образователни системи като концепция, съдържание, специфика в двете образователни системи, допирни точки и различия. Тази част от дисертационния труд е естествен център в разработката. Анализът е задълбочен, прецизен и критичен. Резултатите от сравнението на ниво процес на обучение – стандарти – учебни програми е представено като обобщение на табл. 7, стр. 77 на предварително изведените три равнища – концептуално – структурно – съдържателно. Тези обобщения като цяло са готов инструмент за сравнение с широки възможности за трансфер в други предметни области и са съществен принос на докторанта.

Следващата декомпозиция на критериите за сравнение е представена в трета глава – „Теоретичен анализ на учебната документация, свързана с концепцията за съдържание в процеса на обучение. Концепция за учебника и учебните помагала в българското образование“ като същност и основни характеристики. Център е УМК като състав, специфика на съдържанието, структура и нормативни изисквания към всеки един от елементите на комплекса. Специален акцент в анализа е спецификата в съдържанието на учебника и същностната характеристика (структурна и функционална) на неговите елементи и взаимоотношения между тях. От този ъгъл е направен критичен анализ на учебници по биология за прогимназиален и гимназиален етап като изведените съответно положителни и отрицателни страни коректно са илюстрирани с примери (стр. 87 – 91). Аналогично като концепция и съдържание е анализът на учебната тетрадка като основен инструмент за формиране на включените в учебната програма умения на учениците. Изведени и илюстрирани са отново положителни страни и дефицити в учебните тетрадки за различните класове.

Неразделна част от посочената по-горе глава от съдържанието е и анализ на учебниците и учебните помагала в САЩ. Споделят се обективните причини, затрудняващи анализа (най-вече липсата на единна нормативна база) и последствията от тях за извеждане на общи характеристики. Естествен акцент е анализът на научните стандарти в Калифорния, което е в изследователската територия на проучването. В анализът е включен и кратък исторически преглед за развитието на американските учебници, което допълва общата картина по

проблема. Отделено е място за противоречия в учебниците и процеса на развитието им като промени и предизвикателства. Като цяло тази част от главата очертава същностните характеристики на нивото на сравнение основни източници на съдържание и от тук допирни точки и различия с българските източници на биологично съдържание. Анализът отново е придружен с примерни илюстрации (стр. 114 – 138).

Споменатата по-горе глава от съдържанието е естествен център и заема съответно голямата част от обема на разработката. Теоретичният анализ е подробен, прецизен и структурно и по съдържание изцяло в контекста на целта и задачите. На 151-ва страница отново в табличен вид са изведени общите характеристики във взаимоотношението процес на обучение – учебник и други характеристики в сравнителен план на концептуално, структурно и съдържателно равнище. Тази таблица е допълнение на споменатата по-горе (табл. 7) и придава цялостност на инструмента за сравнение.

Следващата част от главата е посветена на скали за оценяване и приравняване на стойностите в България и САЩ (стр. 154 – 157). Съдържанието е посветено на последния елемент от релацията „**цел – средства – резултат**“ за установяване на разликите в постиженията на учениците, които са обучавани по двете системи. Обхванат е период от 5 поредни години за учебни предмети от 5, 7, 9 и 10 клас, като анализът е по класове и общо. Авторът споделя лични наблюдения за период от 9 години по отношение на мотивацията за изучаване на биологичните учебни предмети. Основният изследователски въпрос на който е подчинен анализът на резултатите е има ли статистически значима разлика в постиженията на учениците, които са обучавани по двете образователни системи обект на сравнение. Резултатите показват статистически значими разлики в полза на българската образователна система като авторът подборно за всеки клас обосновава причините за посочените разлики. Данните са представени в табличен вид и чрез колонни графики, което улеснява читателя за проследяване на резултатите и тяхното сравнение. Извършен е и корелационен анализ за отговор на въпроса съществува ли и каква е силата на корелационната зависимост между постиженията на учениците, обучавани по двете образователни системи. Като цяло избраните статистически инструменти са адекватни и коректни за извеждане на обобщенията в резултат на анализа на резултатите в контекста на целта и изследователските задачи.

4. Анализ на изводите и приносите

Приемам изцяло формулираните от докторанта изводи, приноси и препоръки като обективно произтичащи от осъщественото изследване. Правилно са формулирани и двата основни изследователски въпроса, на които се търси отговор в изследването, който е емпирично доказан. Приносите са формулирани в теоретико-приложен аспект, изведени от взаимоотношенията обект – предмет – цел – задачи на изследването. Тук специално бих искала да изведа на преден план приносите на докторанта в методологичен аспект и инструментите за технологичното им осигуряване, което предоставя и широки възможности за трансфер при подобни сравнителни изследвания.

Към автора нямам забележки само една препоръка към бъдещи изследвания в областта. Последната глава като съдържание би могла да бъде обогатена със сравнителен анализ на инструментите (като типове задачи) за оценка на постиженията на учениците от обучението по дадените учебни предмети в контекста на уменията, включени в стандартите и учебните програми.

Авторефератът структурно и като съдържание отразява в обобщен план дисертационния труд.

5. Заключение

Като цяло разработката на докторанта е актуална не само в сферата на сравнителното образование но е и нова като идея и реализация в предметното поле на методиката на обучението по биология. Сравнителният анализ е коректен и иновативен в сферата на методологията на сравнителните изследвания и технологичното им осигуряване. Като изпълнение е прецизна и логически правилно структурирана.

В заключение считам, че предоставеният ми за анализ дисертационен труд **“Съдържание на биологичното образование в българската и в калифорнийска образователна система – сравнителен анализ“** отговаря на качествените и количествени критерии на ЗРАС за придобиване на ОНС „доктор“ и безспорно илюстрира високо научно равнище и оригиналност на представените идеи. Дисертационният труд показва, че докторантът Мая Иванова Гачева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения като демонстрира качества за самостоятелно провеждане на научно изследване. Убедено давам своята положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Мая Иванова Гачева в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...(Методика на обучението по биология).

26.08.2024

Рецензент:.....

Проф. д-р Наташа Цанова